

ahlâk öğretmenliğiyle İmam - Hatip liselerinde meslek dersleri öğretmenliği yapma, kamuya ait ve sivil kuruluşlarda çeşitli memuriyet ve hizmetleri ifa etme vb. fonksiyonlar İlahiyat fakültelerinin önemli kanıtlayan hususlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Said Paşa, *Hâtrât*, İstanbul 1328, I, 204, 572; Mehmet Ali Ayni, *Dârülfünûn Târîhi*, İstanbul 1927, s. 18, 19, 32, 36, 37, 48, 80; *Düstur*, Birinci tertip, Ankara 1941, VII, 689; İkinci tertip, IX (1928), s. 748; Üçüncü tertip, V (1931), s. 596; VI (1934), s. 640; *İstanbul Dârülfünûnu'nun Şahsiyeti Hükmiyesi Hakkında Kanun, Dârülfünûn Tâlimatnâmesi*, İstanbul 1932, s. 6; *Türkiye Maarif Tarihi*, III, 1220, 1225, 1233, 1235; Cemil Bilsel, *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul 1943, s. 25, 26; C.H.P. *Yedinci Kurultay Tutanağı*, Ankara 1948, s. 456, 457; Faik Reşit Unat, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Ankara 1964, s. 5, 8, 33, 35; Osman Turan, *Türkiye'de Manevî Buhran, Din ve Laiklik*, Ankara 1964, s. 74, 75; İbrahim Arvas, *Tarihi Hakikatler*, Ankara 1964, s. 62; Hüseyin Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul 1983, s. 293; Ömer Okutan, *Din Eğitimi, Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, İstanbul 1983, s. 415, 420; T.C. *Resmî Gazete*, sy. 20215, 4.VII.1989; Ali Arslan, *Dârülfünûn'dan Üniversite'ye*, İstanbul 1995, s. 55; *Türk Eğitim Sistemi, Alternatif Perspektif*, Ankara 1996, s. 166; Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul 1999, s. 467; *TBMM Tutanak Dergisi*, IX, Ankara 1948, s. 22, 23; X (1948), s. 3; *SR*, 1/9 (1948), s. 133; *Devlet Dergisi*, sy. 9 (1969), s. 12; sy. 14 (1969), s. 7.

HALİS AYHAN

İLÂHİYÂT (الإلهيات)

Üç ana grupta toplanan İslâm inanç esaslarının ilkinin oluşturduğu Allah'ın zâtı ve sıfatlarıyla ilgili konuların genel adı (bk. USÛL-i SELÂSE).

İLÂM (الإعلام)

Hadis rivayet usullerinden biri.

Sözlükte “öğretmek, bildirmek” anlamına gelen il'âm, hadis terimi olarak hocanın semâ ve kıraat metotları ile aldığı hadisi veya hadis kitabını rivayeti için herhangi bir açıklamada bulunmadan öğrenmeye göstererek bunların kendisine ait olduğunu bildirmesi veya öğrencinin hocaya rivayetlerini hatırlatması karşısında hocanın buna itiraz etmemesidir. Kaynaklarda, il'âm metodunun hadis naklinde kullanıldığına dair biri İbn Şihâb ez-

Zührî, diğeri Hişâm b. Urve ile ilgili olmak üzere iki örnek zikredilmiştir. Bunlardan ilkinde göre Ubeydullah b. Ömer b. Hafs (ö. 147/764) Zührî'ye hadislerini ihtiva eden bir kitabı göstererek, “Bunlar senin hadislerin mi?” diye sormuş, o da “Evet benim hadislerim” demiştir. Ubeydullah, ayrıca Zührî'nin bu hadisleri kendilerine okumadığını ve rivayet için icâzet vermediğini belirtmiştir. Zührî'nin il'âm metodunu kullandığının delili olarak gösterilen bu haberle Ubeydullah b. Ömer'in, “Biz Zührî'den arzdan başka metotla hadis almazdık” dediğini bildiren rivayet çelişmektedir. İbn Şihâb ez-Zührî gibi bir hadis imamının hadis rivayetinde il'âmı güvenilir bir metot olarak kabul etmeyeceğini ifade eden Rif'at Fevzi Abdülmuttalib, Ubeydullah b. Ömer rivayetinin mezkûr şekline bakarak hüküm vermenin doğru olmayacağına dikkat çekmiş, Hatîb el-Bağdâdî ve İbn Abdülber en-Nemeri'nin rivayetleri incelendiğinde söz konusu kitap veya nüshayı Zührî'nin önceden inceleyip hatasız olduğunu tesbit ettiğinin ve özellikle Hatîb el-Bağdâdî'nin nakline göre rivayet için talebeye icâzet verdiğinin açıkça görüldüğünü zikretmiştir. İ'âm metodunun kullanıldığına delil olarak gösterilen ve İbn Ebû'z-Zinâd (ö. 174/790) tarafından nakledilen ikinci örnek, İbn Cüreyc'in Hişâm b. Urve'ye, “Falan kimseye verdiğin sahîfedeki hadisler senin rivayetlerin mi?” diye sorduğu, onun da “evet” dediğine dair rivayettir. Rif'at Fevzi Abdülmuttalib bu rivayetin de Hatîb el-Bağdâdî'nin naklinde böyle olmadığını söylemiş, İbn Cüreyc'in bir kitapla Hişâm b. Urve'ye gelerek, “Bunlar senin hadislerin mi, onları rivayet edebilir miyim?” diye sorduğunu, onun da “evet” diye cevap verdiğini ve Hatîb'in bu rivayeti il'âm için değil icâzet için kullandığını belirtmiştir.

İ'âm metodunun kullanılabilceğine delil olarak zikredilen rivayetlerin bazı kaynaklardaki muhtevalarıyla il'âma değil icâzete örnek teşkil etmesi, tanınmış bazı hadis imamlarının bu metodu güvenilir bulmaması, ayrıca bu metotla hadis nakleden İbn Habîb es-Sülemî'nin bu yüzden kınanması, il'âmın hadis rivayeti için sağlıklı ve yaygın olarak kullanılan bir metot niteliği taşımadığını göstermektedir. Râmhürmüzi ve Kâdî İyâz gibi âlimler il'âm metoduyla hadis rivayetini câiz görürken İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî, bazı muhaddisler ve diğer bazı âlimlerce tercih edilen görüşe göre bunun tecviz edilmediğini belirtmiş, Ebû Hâmid et-Tûsî'nin

bu konuda kesin şekilde olumsuz tavır ortaya koyduğunu zikretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, II, 823; III, 158; Râmhürmüzi, *el-Muhaddisü'l-fâsıl* (nşr. M. Acâc el-Hatîb), Beyrut 1404/1984, s. 451-452; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim), Beyrut 1405/1985, s. 355, 357, 366; İbn Abdülber, *Câmi'ü beyânî'l-ilm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), II, 178; Kâdî İyâz, *el-İlmâ* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1389/1970, s. 107-115; İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-hadîs*, s. 175-177; *Tecrid Tercemesi*, I, 443-444; Rif'at Fevzi Abdülmuttalib, *Teşîhu's-sünne fi'l-karnî's-sânî el-hicrî*, Kahire 1400/1981, s. 223-227; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 151-152; Ahmet Yücel, *Hadis İstılahlarının Doğuşu ve Gelişimi (Hicri İlk Üç Asır)*, İstanbul 1996, s. 72-74.

MÜCTEBA UĞUR

İLÂM (الإعلام)

Mahkemece verilen şer'î hükmün kaydedildiği yazılı belge.

Sözlükte “bildirmek, öğretmek, işaret koymak” mânalarına gelen il'âm (çoğulu il'âmât), terim olarak şer'î bir hükmü ve altında kararı veren hâkimin imza ve mührünü taşıyan yazılı belge demektir. Daha çok il'âmât-ı şer'iyye olarak kullanılır. Her il'âm belgesi davacının iddiasını, dayandığı delilleri, davalının cevabını, varsa def'in sebeplerini, verilen hükmün gerekçelerini ve nasıl karar verildiğine dair kayıtları ihtiva eder. İ'âm belgeleri diğer şer'iyye sicilleri kayıtlarından ayrılan en önemli özellik hâkimin verdiği kararı ihtiva etmesidir. Bu bakımdan da hüccet, mâruz vb. belgelerden farklıdır. Ancak örfî anlamda ve uygulamada, hüküm ihtiva etsin etmesin altında kadının imza ve mührünü taşıyan her belgeye il'âm denildiği ve bu sebeple arşivlerde birçok mâruzun il'âm diye kaydedildiği görülür. Şer'iyye mahkemelerinde kadı yargılamayı tamamladıktan sonra verdiği kararı önce taraflara şifahî olarak bildirir, daha sonra kararın gerekçelerini de ihtiva eden bir il'âm tanzim ederek davacı ve davalıya birer sùretini verir; bir sùretini de sicile kaydeder.

Yapılan araştırmalar, Tanzimat öncesinde il'âmın her mahkemenin kadısı tarafından sak kitaplarındaki il'âm örnekleri esas alınarak hazırlandığını göstermektedir. Ancak merkezdeki bazı hususi il'âmın hazırlanması için, Dîvân-ı Hümayun kalemlerinden olan beylikçiye bağlı il'âmcı diye özel bir kalemin bulun-